

ՄՈՎՍԻՍՅԱՆ ԱՐՏԱԿ (ԱԻ)

ԱՇԽԱՐՀԻ ԲԱԲԵԼՈՆՅԱՆ ԶԱՐՏԵԶԸ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Հին Աշխարհի առ այսօր հայտնի ամենաուշագրավ գրավոր հուշարձաններից է աշխարհի բաբելոնյան քարտեզը: Այն առաջին անգամ հրատարակել է Ֆ.Է. Փայզերը 1889 թվականին, որին հետևել են մի քանի հրատարակություններ: Սակայն, դրանք բոլորն էլ ունեցել են որոշակի թերություններ¹: Զարտեզի առավել ամբողջական և անթերի հրատարակությունը կատարել է Վ. Հորովիցը², որն էլ կօգտագործենք մեր հրապարակման մեջ:

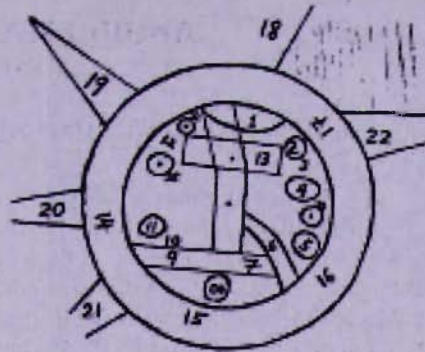
Հայագիտության մեջ (որքան մեզ հայտնի է) այն երբևէ ամբողջական չի հրատարակվել, չնայած քարտեզում Հայաստանի՝ ուշբաբելոնյան «Ուրաշտու» անվանաձևով հիշատակվելուն: Ավելին, եղել են մի շարք թերի, նաև սխալներով հրապարակումներ³: Այդ բացը լրացնելու նպատակով ստորև բերում ենք քարտեզի բնագրի ամբողջական թարգմանությունը, նկատի ունենալով, որ Հայաստանի՝ ուշբաբելոնյան «Ուրաշտու» անվանաձևի հիշատակությունից բացի այս բացառիկ քարտեզը մեր լեոնաշխարհի հետ կապվում է մեկ այլ առումով ևս: Այնտեղ հիշատակվում է, որ «թռչնի պես՝ քներով» Ծովը հաղթահարել են միայն երեք հոգի՝ Ութնապիշտիմը, Մարգոն Աքադացին և Բուրշախանդայի (Պուրուշխանդայի) արքա Նուր-Դագանը: Վերջին երկուսի՝ Փոքր Ասիայում եղած լինելու մասին պատմում է Մարգոն Աքադացուն նվիրված «Պատերազմի արքան» վիպասքը⁴, իսկ Ութնապիշտիմը՝ «բաբելոնյան Նոյը», հիշատակվում է «Գիլգամեշ» էպոսում, ըստ որի նա հանգրվանել է Մաշու լեռներից⁵ հյուսիս: Մաշու լեռները վաղուց նույնացվել են Հայկական լեոնաշխարհի հարավը եզերող Մասիուս/Մասիոն լեռների հետ⁶, այսինքն՝ Ութնապիշտիմի հանգրվանը եղել է Հայկական լեոնաշխարհը:

Թարգմանությունը կատարված է Վ. Հորովիցի հրատարակությունից:

Զարտեզի գրությունները.

1. Լեո
2. Զադաք
3. Ուրաշտու (Հայաստան)
4. Աստրեստան

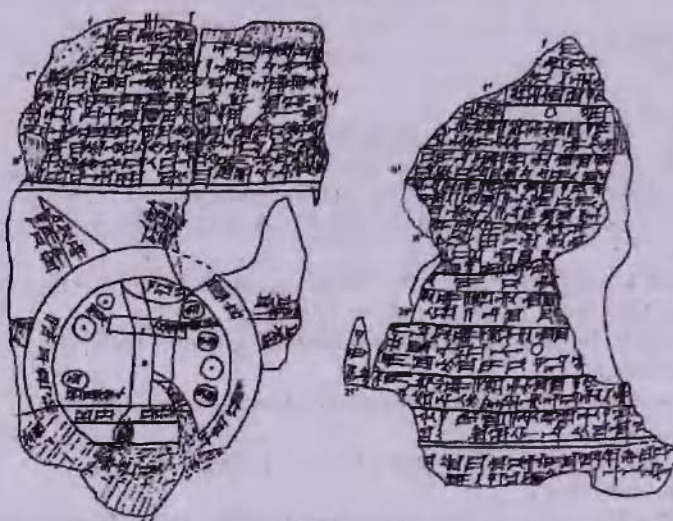
5. Դեր
6. ?-ra-[...]
7. Ճահճուտ
8. Սուգա (Շուշան)
9. Ջրանցք
10. Բիթ Յակին
11. Քաղաք
12. Խաբբան
13. Բաբելոն
14. Օվկիանոս
15. Օվկիանոս
16. Օվկիանոս
17. Օվկիանոս

18. Շրջան. 3 ասպարեզ է արանքում, որտեղ Արևը չի երևում
19. Շրջան. 6 ասպարեզ է արանքում
20. [Շրջան]. [(...)]
21. [Շրջան]. [(...)]
22. Շրջան. 8 ասպարեզ է արանքում
- 23-25. (արժանագրություն չկա)

Երեսակողմ.

1. ....] .... [.....
2. ....] .. կործանված քաղաքները [.....] . [.]
3. ... ւնծոյ]ը [ծովը], որ տեսել է Մարդուկը: Կամուրջը ներսում նրա?
4. ...] . կործանված աստվածները, որ նա [հաստատել է] Ծովյ ներսում:
5. ....] .. ներկա են; իժը, ծովի մեծ օձը ներսում: Անգու-թռչունը և կար[իճ-մարդը]
6. ... լեռ[նային] այծ, վիթ, զեբու (սապատավոր եզ), հովազ, ցուլ-մարդ
7. [.. առ]յուծ, գայլ, կարմիր եղջերու, բորե[նի],
8. [կապ]իկ, էգ-կապիկ, այծեղջյուր, ջայլամ, կատու, քամելիոն (զետնառյուծ),
9. [...] կենդանիներ, որոնց Մարդուկն արարեց անհանգիստ ծովի վերևում,
10. [.. Ու]թնապիշտիմը, Մարգունը և Նուր-['Դ]ազանը՝ արքան Բուրշախանդայի,
11. թռչնի պես՝ թևե[րով], որի ընդարձակությունը ոչ ոք չի կարողացել ըմբռնել:

Աշխարհի բարեկտյան քարտեզը (երկու երեսի լուսանկարներն ու գրչանկարները)

Շրջերես.

1. ....] x [.....
2. ....] x հրաշ[քներ ? ....
3. ....] մեծ [.....
4. [Առաջին ? շրջանը ?, երբ մեկը մտ]նում է, դու կճամփորդես ...
ասպարեզ ...
5. Դեպի երկրորդ շրջանը, որտեղ դու կճամփորդես 7 ասպարեզ ...
6. [...] մեկը ... ներքև ...
7. Դեպի երրորդ շրջանը, ուր կճամփորդես 7 ասպարեզ ...]
8. Թևավոր [թռ]չումը չի կարող բարեհաջող ավար[անել իր թռիչքը]
9. [Դեպի չորրորդ շրջանը], ուր կճամփորդես 7 ասպարեզ ...
10. [...] հաստ են parsikum չափի/անոթի մման, 10/և մատ-(ները) [...]
11. [Դեպի չորրորդ շրջանը], ուր կճամփորդես 7 ասպարեզ ...
12. [...] է] դրա բարձրացումը/հեղեղումը; 780 արմնկաչափ է դրա ...
13. [...] դրա առջև/անձրևը; 120 արմնկաչափ է [դրա ...]
14. [...] դրա արյունը մա չի տեսնում [...]
15. [...] մենք պետք է մ]ազլցենք, ուր կճամփորդես [1...]
16. [...]ես կճամփորդեն 7 ասպարեզ ...
17. [...] հեռացումը, որ գտնվում է [...] -ում
18. [...] մրա ... մա կտրեց-անցավ [...]
19. [Դեպի վեցերորդ շրջանը, ուր կճամփորդես 7 [ասպարեզ ...]
20. [...] գազաթի [վրա?], ես [...]
21. [Դեպի յոթերորդ շրջանը, ուր կճամփորդես [7 ասպարեզ ...]
22. որտեղ խոշոր եղջյուրավոր անասունը՝ զինված եղջյուրներով [...]
23. մրանք վազում են արագ և հասնում [...]
24. Դեպի [ու]թերորդ շրջանը, ուր կճամփորդես 7 [ասպարեզ ...]
25. [...] տեղը], ուր ... լուսաբացներ դրա մուտքի(?) մոտ:
26. [...] ամբողջի Չորս Բաժինների [...]
27. [...] ում ներսը ոչ ոք չի կարող ճան[աչել]:
28. [...] պատճենված իր հին օրինակից և ստու[գված]
29. [...] Իծծուրուի որդին, Էա-բել-իլ[ի]ի ժառանգը:

ARTAK MOVSISYAN
(IOS)

THE BABYLONIAN MAP OF THE WORLD AND ARMENIA

The Babylonian Map of the World connects with Armenia in two aspects. The first is the record of the name of Armenia in Late-Babylonian form "Uraštu" amongst the cited Lands on the Map. The second is the mention of Utnapishtim – "Babylonian Noah". According to Epic of Gilgamesh, Utnapishtim survived the Flood and found safe haven to the North from the Mashu Mountains (= Masius/Masion of the Greek and Armenian Sources), i.e. – in the Armenian Highland.

The article presents the first full publication of the Map with attached cuneiform text in Armenia and Armenian translation.

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Հրապարակումների հղումները՝ թերությունների մատնանշմամբ, տես Horowitz W., The Babylonian Map of the World, "Irag", vol. L, 1988, էջ 147:
2. Horowitz W, նշվ. աշխ., էջ 148-165, լուսանկարները՝ աղ. X:
3. Հայագիտության մեջ հանդիպել ամենատարածված սխալը քարտեզի գրություններում (3-րդ կետում) Ուրաշտու-Հայաստանի փոխարեն «Արմենիա» երկրանվան նշումն է, ինչն անտեղյակության հետևանք է. բաբելոնյան աղբյուրներում Հայաստանը երբևէ հանդես չի գալիս «Արմենիա» անվամբ:
4. Weidner E.F., Der Zug Sargons von Akkad nach Kleinasien, "Boghazköi Studien", 6, 1922, էջ 62-71:
5. Գիլգամեշ. Հին Արևելքի դյուցազնավեպ (թարգմ. Ն. Մարտիրոսյանի), Ե., 1963, էջ 74; Ancient Near Eastern Texts Related to the Old Testament (ed. by J.B. Pritchard), New Jersey, 1969, էջ 88-89; Հին Արևելքի պոեզիա, Ե., 1982, էջ 163-165; Myths from Mesopotamia, Creation, The Flood, Gilgamesh and Others (A new translation by St. Dalley), London, 1989, էջ 119:
6. Lehmann-Haupt C.F., Die älteste Kunde über Armenien, «Հանդես Ամսորեայ», 1927, թիվ 11-12, էջ 797-798; Ինգլիզեան Վ., Հայաստան Սուրբ Գրքի մեջ, Վիեննա, 1947, էջ 119-132; Lipinski E., El's abode: Mythological Traditions Related to Mount Hermon and to the Mountains of Armenia, "Orientalia Lovaniensia Periodica", 1971, No. 2, էջ 49-50; հմմտ. Մովսիսյան Ա., Սրբազան լեռնաշխարհը. Հայաստանը Առաջավոր Ասիայի հնագույն հոգևոր ընկալումներում, Ե., 2004, էջ 17-19, 28-29, 46-49: